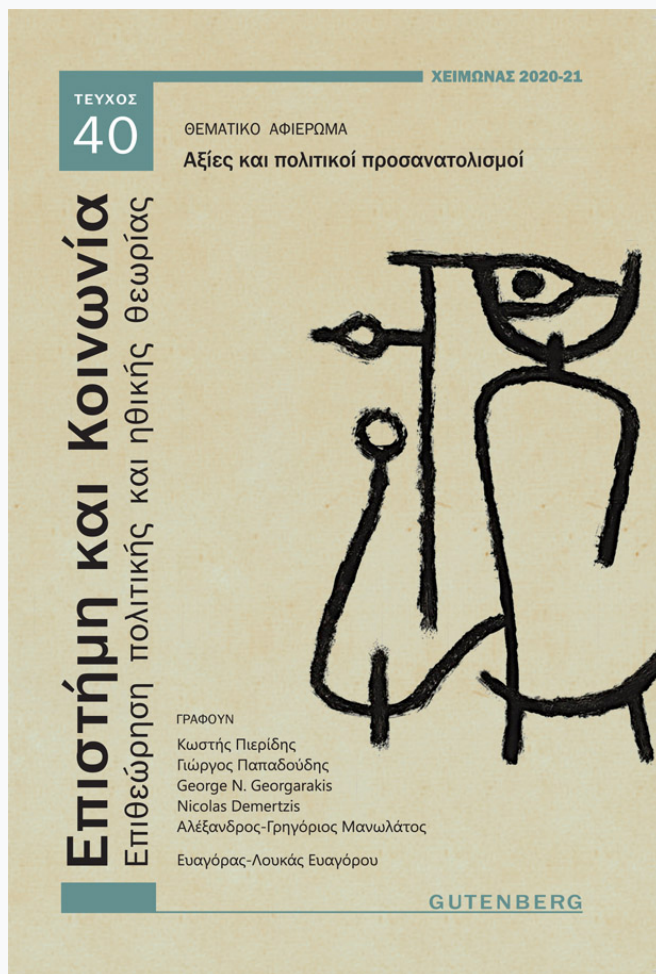


Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 40 (2021)

Αξίες και Πολιτικοί Προσανατολισμοί



Κατερίνα Δέδε, Ο σύντομος πολιτικός βίος της ΕΠΕΚ. Η ανάδυση του Κέντρου στη μετεμφυλιακή Ελλάδα

Δημήτρης Αντωνίου

doi: [10.12681/sas.27223](https://doi.org/10.12681/sas.27223)

Copyright © 2021, Δημήτρης Αντωνίου



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αντωνίου Δ. (2021). Κατερίνα Δέδε, Ο σύντομος πολιτικός βίος της ΕΠΕΚ. Η ανάδυση του Κέντρου στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 40, 195–198. <https://doi.org/10.12681/sas.27223>

μεθοδολογίας και, τέλος, τις πολυπρισματικές προσεγγίσεις, στις οποίες εμβυθίζεται ο αναγνώστης. Η σημασία του βιβλίου δεν περιορίζεται σε έναν ακαδημαϊκό κύκλο. Συμπεριλαμβάνει τους πολίτες, φαν και καταναλωτές, εφόσον αυτό που ονομάζουμε ‘κοινό’ (αναγνωστικό και όχι μόνο)

δεν είναι μονοδιάστατο, αλλά αλλάζει ρόλους ανάλογα με την ψυχική διαθεσιμότητά του, τις κοινωνικές περιστάσεις και τις ώρες προβολής ή σύνδεσης για να (ξανα)δει και να ξαναδιαβάσει τις αγαπημένες σειρές του.

Ιωάννα Βώβου



Κατερίνα Δέδε, *Ο σύντομος πολιτικός βίος της ΕΠΕΚ. Η ανάδυση του Κέντρου στη μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Αθήνα 2016, 382 σελ.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ της Κατερίνας Δέδε εισφέρει σημαντικά στη νεότερη και σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδας, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει μονομέρειες και ελλείψεις της ιστοριογραφίας μας. Πράγματι, οι μελέτες που αφορούν τα μεταπολεμικά κόμματα μετριούνται στα δάχτυλα, ιδιαίτερα για την προδικτατορική περίοδο. Με εξαίρεση την ΕΔΑ, λίγες έρευνες βάθους διαθέτουμε για τα κόμματα, την οργάνωση και τις λειτουργίες τους τα χρόνια της ανοικοδόμησης και της εθνικής ανασυγκρότησης.

Η επιλογή, λοιπόν, της συγγραφέως να ασχοληθεί με τον βραχύβιο, αλλά νεωτερικό σε πολλές πτυχές του προγράμματος και της πολιτικής του, πολιτικό σχηματισμό της Εθνικής Προοδευτικής Ενώσεως Κέντρου (ΕΠΕΚ) έρχεται να καλύψει ένα κενό και να ρίξει περισσότερο φως σε μια κρίσιμη, μεταίχμιακή και παραγμένη περίοδο. Το χρονικό ανάπτυγματος της μελέτης εκτείνεται από την ίδρυση του Κόμματος Προοδευτικών Φιλελευθέρων —του πρόδρομου σχηματισμού της ΕΠΕΚ— το 1949 μέχρι τον θάνατο του Νικόλαου Πλαστήρα το 1953.

Η πορεία της ΕΠΕΚ αποτελεί ουσιαστικά την πρώιμη κομματική ενσάρκωση του ‘Κέντρου’, όρος ο οποίος εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή περί το 1945. Το νέο κόμμα δημιουργείται ως συνασπισμός προϋπαρχουσών συ-

νιστωσών και κομματιδίων, αλλά και ως σημείο συγκέντρωσης παλιών και νέων φερέλπιδων πολιτικών (ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται ο Εμμανουήλ Τσουδερός και ο Γεώργιος Καρτάλης αντίστοιχα). Οι οργανωτικές διεργασίες αλλά και οι σοβούσες ιδεολογικές αντιθέσεις εντός της ΕΠΕΚ περιγράφονται επαρκώς, αλλά θα ήταν χρήσιμο, προκειμένου να αναδειχθεί εναργέστερα το πολιτικο-κοινωνικό συγκείμενο, να είχε δοθεί περισσότερο βάρος στις σχέσεις της ΕΠΕΚ με τον όμορο σχηματισμό του Κόμματος Φιλελευθέρων, με τον οποίο άλλωστε συγκυβερνά, αλλά και με τα κόμματα της 'εθνικόφρονος παρατάξεως', η οποία, από το 1951 με την ίδρυση από τον Αλέξανδρο Παπάγο του Ελληνικού Συνάγερμου, επιχειρεί τη δική της κομματική ανανέωση.

Η ΕΠΕΚ δομείται ουσιαστικά γύρω από το πρόσωπο του αρχηγού της, του στρατηγού Νικόλαου Πλαστήρα (το κόμμα θα περιθωριοποιηθεί άλλωστε μετά τον θάνατό του το 1953), ο οποίος προφανώς αποτελεί τον παράγοντα που καθιστά δυνατή τη συνύπαρξη (μέχρι το 1951, με την αποχώρηση της ομάδας του Εμμανουήλ Τσουδερού) ετερόκλητων στοιχείων υπό την ίδια κομματική στέγη. Η προσωπικότητα

και η πολιτική τοποθέτηση του Πλαστήρα διαγράφονται με ενέργεια από τη Δέδε, η οποία τονίζει τη διαφοροποίησή του από την κυρίαρχη γραμμή του φιλελεύθερου χώρου, με άλλα λόγια την αποστασιοποίησή του από τη δρακόντεια ρητορική περί συμμοριτοπολέμου (στο βιβλίο τονίζεται ενδεικτικά ότι ο Πλαστήρας χρησιμοποιεί ακόμη και πριν από το τέλος του Εμφυλίου τον όρο εμφύλιος/εμφύλια). Εντούτοις, παρά τη δεσπόζουσα επιρροή του αρχηγού της, η ΕΠΕΚ κατά τον σύντομο βίο της επιχειρήσε —και έως έναν βαθμό κατόρθωσε— να αποκτήσει χαρακτηριστικά κόμματος αρχών και οργάνωση ασυνήθιστη για αστικό κόμμα της εποχής. Η συγγραφέας επιμένει ιδιαίτερα σε αυτό το ζήτημα, μιας και ασχολείται εκτενώς με την απόπειρα δημιουργίας κάθετης κομματικής δομής με διακριτά όργανα και πανελλήνιου δικτύου οργανώσεων.

Με την εξιστόρηση της πορείας της ΕΠΕΚ, η Δέδε σκιαγραφεί αδρά την ημιτελή τομή στο πολιτικό σύστημα που σηματοδοτούν η Κατοχή και ο Εμφύλιος: η άμεση μετεμφυλιακή περίοδος θα δει να συμβιώνουν νεκραναστημένοι πολιτικοί σχηματισμοί και να επανακάμπουν παλαιίμαχοι πολιτικοί, αλλά και να αναδύονται καινοφανή πολι-

τικά σχήματα, τα οποία εγκολλώνουν νέο πολιτικό προσωπικό που αναδείχθηκε στη δύσκολη δεκαετία του 1940. Έτσι, η κατάστρωση της πολιτικής ανθρωπογεωγραφίας της ΕΠΕΚ, με την κατανομή του πολιτικού της προσωπικού σε πολιτευτές και βουλευτές (σύντομα βιογραφικά των οποίων παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου) και την εξέτασή του με άξονα τις διαδοχικές εκλογές (1950, 1951, 1952) αποτελεί δόκιμη επιλογή.

Ταυτόχρονα, η Δέδε χαράσσει ανάγλυφα τις δυσκολίες της συγκρότησης ενός κόμματος αρχών με στιβαρή οργάνωση την επαύριο του Εμφυλίου, αλλά και τα όρια του μετεμφυλιακού συστήματος εξουσίας. Μετά την παρουσίαση των διεργασιών γένεσής του, η συγγραφέας εξιστορεί γραμμικά την πορεία του κόμματος, από την ανάληψη κυβερνητικών ευθυνών το 1950 μέχρι την ουσιαστική έκλειψή του μετά τον θάνατο του ιδρυτή του, οργανώνοντας το υλικό της πάνω σε ένα απλό όσο και εύληπτο σχήμα, που εδράζεται σε χρονικά και πολιτικά ορόσημα (τα επιμέρους κεφάλαια τιτλοφορούνται αντίστοιχα ‘1950: Το βάπτισμα του πυρός’, ‘1951: Η βραχύβια ακμή’, ‘1952: Η παρακμή’, ‘1953: Η κατάρρευση’). Μέσα από αυτή την αφήγηση η συγγραφέας σκια-

γραφεί και το πολιτικό κλίμα της εποχής, με τις αντιφάσεις του να αναδεικνύονται με σαφήνεια: από τη μία η προσπάθεια της ΕΠΕΚ για εκκαθάριση της κληρονομιάς του Εμφυλίου με την πολιτική της λήθης και την εφαρμογή των μέτρων ειρηνεύσεως, από την άλλη η αντίδραση των αντιπάλων της και η σταδιακή εδραίωση θεσμικών και μη κέντρων εξουσίας: ανάκτορα, στρατός, σύμμαχοι.

Η Κατερίνα Δέδε με την εξιστόρηση της πορείας της ΕΠΕΚ εισφέρει μια χρήσιμη συμβολή. Έχοντας μελετήσει συστηματικά αδημοσίευτες και δευτερογενείς πηγές, παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη μονογραφία για ένα ελληνικό μεταπολεμικό κόμμα, από εκείνες που σπανίζουν στην ελληνική βιβλιογραφία. Περιγράφει πειστικά τη γένεση, τον βίο και τον θάνατο ενός κόμματος που στο δύσκολο συγκείμενο του Μετεμφυλίου αφίσταται από την κυρίαρχη ρητορική και απορρίπτει τον αντικομμουνισμό ως *raison d'être* μιας παράταξης. Και, τέλος, προσφέρει μια ψηφίδα για τη διερεύνηση της δημιουργίας του μεταπολεμικού κομματικού σκηηνικού. Η συγγραφέας θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει επεκτείνει την εξιστόρηση του βίου της ΕΠΕΚ μέχρι την ενσωμάτωσή της, υπό την ηγεσία του Σάββα Παπαπολίτη, στην Ένωση

Κέντρου το 1961, τόσο για λόγους μεθοδολογικής αυστηρότητας όσο και για να αναδειχθεί πληρέστερα ο πρώιμος όσο και καθοριστικός ρόλος της ΕΠΕΚ στη διαμόρφωση

του Κέντρου. Και πάλι, όμως, η μελέτη της παραμένει σημαντική και καρποφόρα.

Δημήτρης Η. Αντωνίου